

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по докторска програма „Организация и управление извън сферата на материалното производство (публична администрация)“ в Стопанска академия „Д. А. Ценов“ Свищов

Изготвил рецензията:

Проф. д-р Маргарита Йорданова Богданова, Стопанска академия „Д. А. Ценов“ Свищов, Катедра „Стратегическо планиране“

Тема на дисертационния труд:

Стимулиране икономическото развитие на селските райони чрез активизиране на местните общности

Автор: *Димитрина Любенова Проданова*

Научен ръководител: *проф. д.н. Борислав Димитров Борисов*

Основание за представяне на рецензията:

Заповед № 268/28.04.2022 г. на Ректора на СА „Д. А. Ценов“ за участие в научно жури по защита на дисертационен труд.

1. Информация за докторанта

Димитрина Проданова се обучава по докторска програма „Организация и управление извън сферата на материалното производство (публична администрация)“ към катедра „Стратегическо планиране“, факултет „Мениджмънт и маркетинг“ на Стопанска академия през периода 01.06.2018 г. до 19.04. 2022 г. Придобила е магистърска степен по „Финанси“ в Стопанска академия. Над 15 години е била служител в общинска администрация – община Свищов. Към момента е изпълнителен директор на Сдружение „МИГ Белене – Никопол“.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Дисертационният труд на Димитрина Проданова е насочен към една непреходна тема: „Стимулиране икономическото развитие на селските

райони чрез активизиране на местните общности“. Актуалността на темата е безспорна поради сериозните проблеми на селските райони в България, детайлно изследвани от автора, свързани с депопулация, големи регионални различия и недостатъчен капацитет на местните власти да преодолеят дефицитите. В същото време съществуват инструменти, които могат да бъдат използвани и именно в тази връзка е формулирана **целта** на разработката: *чрез изследване на икономическото развитие и мобилизацията на местния потенциал на селски райони от България да се идентифицират проблемите и да се оценят резултатите и ефектите от прилагането на подхода ЛИДЕР като въздействащ инструмент на Общата селскостопанска политика на ЕС за преодоляване на сериозните проблеми в икономическото и демографското положение на селските райони чрез активизиране на местните общности.*

Като **обект** на изследване докторантът посочва *икономическото развитие на селските райони в България като специфично съчетание на местните ресурси и институционалния капацитет. Предмет* на изследването са *проблемите и начините за стимулиране на икономическото развитие на селските райони при използване на подхода за активизиране на местните общности “отдолу-нагоре”.*

Формулирани са **6 задачи**, чието изпълнение кореспондира на изследователската рамка на дисертацията.

Разработката е в обем 268 страници, от които 224 страници основен текст, вкл. литература и 44 страници приложения. В структурно отношение трудът съдържа въведение, изложение, което се състои от 3 глави, и заключение, списък с използвани източници, 8 приложения, списък на използваните съкращения, списък на таблици и на фигури. Обработен е голям брой литературни източници, свързани с темата на дисертацията – общо 125, от които 49 на български.

Обемът на дисертационния труд, визуалните средства – общо 52 фигури и 41 таблици, както и обработената научна литература отговарят на изискванията за подобен род научни трудове.

3. Преценка на формата и съдържанието на дисертационния труд.

Глава първа е посветена на теоретичните основи, регулаторната рамка и актуалните проблеми на подхода за стимулиране на икономическото развитие на селските райони чрез активизиране на местните общности в България. Последователно се изясняват

терминологични, исторически, теоретични и регулаторни аспекти на проблема, така че да бъде дефиниран от различни гледни точки.

Развиват се и се дебатира вижданията за: (1) ролята на концепцията за многостепенното управление в политиката на Европейския съюз за регионално развитие; (2) състоянието на селските райони в контекста на новата ОСП на ЕС, (3) концепциите за икономическо развитие и мястото на подхода ЛИДЕР в ендегенните модели за развитие; (4) функционирането на местните инициативни групи като управляващи органи в селските райони, техният административен капацитет и ефективност.

Докторантът изяснява коректно, с разбиране и в достатъчно детайлност най-важните през последните години регулации в областта на подхода Лидер. Сред тях са Общата селскостопанска политика, Политиката на Европейския съюз за насърчаване на устойчивото развитие на селските райони, концепцията за многостепенното управление, Програмите за развитие на селските райони, вкл. националните програми, подходът Лидер като част от ендегенните теории, Местните инициативни групи и т.н. Всички те детерминират икономическото развитие на селските райони и могат да се разглеждат като част от институционалната среда при анализа на обекта и предмета на изследване.

В **глава втора** се дебатира дефиницията за селски райони за целите на практическото прилагане на политиката за развитие на селските райони. Прилага се териториален анализ (географски метод) за оценка на дейностите на МИГ. Извършва се сравнителен анализ и статистическо проучване на ефектите от прилагането на подхода ЛИДЕР в общини в цялата страна в рамките на политиката на ЕС за децентрализирано и интегрирано развитие на селските райони. На база на информация от Годишните доклади за отчитане изпълнението на Стратегията за водено от общностите местно развитие (СВОМР) се извършва оценка на ефектите от функционирането на МИГ за активизирането на местните общности и за постигане целите на Стратегията за ВОМР с използването на система от абсолютни и аналитични показатели. Обобщават се оценките от статистическото наблюдение и анализа на докладите за дейността на местните инициативни групи в извадка от общини в България. В резултат се прави интегрирано оценяване на въздействието на подхода ЛИДЕР върху местното икономическо развитие в българските общини.

Всички статистически данни са обработени коректно. Спазени са процедурите на дефиниране на изследователски хипотези и тяхната проверка посредством статистически методи. Изследвани са корелационни

връзки между различни показатели, характеризиращи дейността на МИГ, с които се потвърждава тезата, че многофондовите МИГ не само привличат много по-голям ресурс на територията, но и се разкриват повече работни места. Това е от голямо значение за развитието на селските райони и показва посоката, в която следва да се развива политиката през следващите години.

В **глава трета** се прави емпиричен анализ на мобилизацията на местния потенциал в общини в България в рамките на политиката на ЕС за децентрализирано и интегрирано развитие на селските райони. Конструиран е анкетен изследователски модел за оценяване на въздействието на подхода ЛИДЕР върху активизирането на местните общности. Отчетени са резултатите от проведено анкетно проучване за влиянието на подхода при мобилизацията на местния потенциал в общини в България в резултат от прилагането на ЛИДЕР.

Емпиричното изследване е направено прецизно. Представена е ясно методологията – при определянето на съвкупността, статистическите единици, наблюдаваните признаци, формирането на извадката, осъществено на принципа случаен неповторен подбор, вида на извадката, съставянето на анкетна карта, предварително тестване на анкетната карта, начина на провеждане на анкетата, сроковете и т.н. Въпреки малкия обем на генералната съвкупност, са спазени изискванията за представителност, вкл. и изискването за териториален баланс на анкетираните. Вzeti са необходимите мерки за достоверност, надеждност на получените отговори, чрез насочване на анкетните карти към компетентни респонденти, както отбелязва авторът. Автентичният вид на екраните е представен в отделно приложение, така че читателите могат да проследят процеса на набиране на данните чрез посоченото от автора софтуерно приложение.

Дефинирани са една основна и 6 допълнителни хипотези, които са доказани със средствата на статистическия анализ. Представени са резултатите от проучени зависимости между отговори на респондентите, като са използвани корелационния коефициент на взаимна свързаност на Пирсън и ранговия корелационен коефициент на Спирман. Използвана е демо версия на SPSS за статистическия анализ. Повечето зависимости са положителни, с изключение на териториалната зависимост, което потвърждава значимостта на програмата Лидер за развитието на селските райони в цялата страна. Изводите представят адекватно основните резултати и логическите връзки между тях.

В **заклучението** на база на данните от сравнителния анализ и емпиричното проучване са обобщени финални изводи и препоръки за

усъвършенстване на формите за активизиране на местните общности с цел стимулиране на икономическото развитие на селските райони. Представени са очертаващи се тенденции в прилагането на подхода Лидер в страната и са изведени предложения да бъдещи стъпки в прилагането му в България, което съответства на изследователската теза на дисертационния труд.

Научната, езиковата и стиловата редакция са издържани. Не се забелязват съществени отклонения, повторения и логически противоречия. Спазени са правилата на научната етика при цитирането на литературни източници. Кандидатът показва добро владение на специфичната терминология по темата на дисертацията, дълбоко навлиза в технологията на използваните подходи и методи за анализ, успешно се справя с нелеката задача да комбинира няколко метода, за да реализира планираните задачи на проучването. Така тя доказва наличие на компетенции за дефиниране на научно-изследователски проблем, разработване и верификация на хипотези, оценяване на резултатите от изследването, очертаване на нерешени или недостатъчно решени в практиката проблеми и на бъдещи стъпки за тяхното преодоляване.

4. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд

В дисертационния труд са формулирани шест основни приносни момента, които (в редактиран вариант) се свеждат до:

- Извършен функционален и териториален анализ на Местните инициативни групи в Република България и е направена оценка на въздействието им върху икономиката. Основният извод засяга ефектите от разпределението на средствата по ПРСР, които се детерминират не от потребностите на местните общности, а от активността на МИГ.

Смятам, че това е фундаментален извод, свързан с идеите и философията на подхода Лидер+ и с ползите от него за инициативните общности. Очевидно е, че този урок остава ненаучен за част от българските общини, които пропускат ползи, пренебрегвайки възможностите, които се предоставят на местно ниво.

- Формулирано е оригинално предложение за нова дефиниция за „селски район“, която да се приложи през следващия програмен период.

Проблемът не е теоретичен, а нормативен, доколкото от приетата дефиниция зависи и политиката за развитие на селските райони и постигането на вътрешна кохезия между населените места.

- Направен е сравнителен анализ на общините, прилагащи подхода ЛИДЕР в България, и останалите общини у нас в няколко разреза – демографски, икономически, териториален, като са разкрити няколко структуроопределящи фактори. Специален акцент се поставя върху регионална диспропорция в редица показатели, характеризиращи развитието на селските общини в Северна и Южна България, подчертаващи изоставащото развитие на българския север.
- На база на комплексно оценяване на резултатите от СВОМР са доказани предимствата на многофондовите стратегии и се извежда препоръката да се използват по-широко, като изместят еднофондовите през следващия програмен период.
- Анализирана е зависимостта между административния капацитет и социално-икономическото въздействие на ВОМР, от една страна, и местоположението на МИГ, от друга. На тази основа е направена препоръка за прилагане на унифициран подход към стимулиране на селските райони в страната (а не диференциран – по региони или области).
- Разработена е система от показатели за анализ и оценка на ефектите от функционирането на МИГ по отношение на активизирането на местните общности и за постигане целите на Стратегията за ВОМР. Предложената система е апробирана и се откроява изводът, че с функционирането на МИГ значително се повишава активността на местните общности, като това е по-силно изразено при общините с многофондови МИГ.

Намирам, че така очертаните научни и научно-приложни приноси са значими на теорията и особено за практиката. Те допринасят за задълбочаване на анализите в областта на развитието на селските райони, за изясняване на проблемни въпроси и са аргументирана основа за бъдещите политики и инструменти в предметната област на изследването.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Докторантът представя 5 публикации по темата на дисертацията, от които 1 студия, 2 статии и 2 доклада – в сборници от национални конференции. Една от публикациите е в съавторство, останалите са самостоятелни. Това е доказателство, че тезите на автора са достигнали до широката научна общност.

С така представения списък, докторантът доказва, че отговаря на минималните национални изисквания, като набира 50 точки (при

необходими 30) по област 3. Социални, стопански и правни науки, ПН 3.7. Администрация и управление, по реда на ЗРАС в Р България.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът отразява точно и пълно труда. Той е разработен съгласно изискванията, съдържа всички необходими реквизити и представя в широка форма основните проблеми. Същият способства за придобиване на пълна представа за научната стойност и практическата приложимост на постигнатите научни и научноприложни резултати, в контекста на доказаната от автора изследователска теза.

7. Критични бележки, въпроси и препоръки по дисертационния труд.

Нямам критични бележки към докторанта, тъй като съм предоставила такива при вътрешните обсъждания в катедра „Стратегическо планиране“.

Стандартната ми препоръка към докторанти на етап защита е да продължат и да задълбочат научните изследвания, като публикуват и в научни списания в чужбина, с което ще се увеличи размерът на контактната аудитория и посланията ще достигнат до по-голяма научна общност и представители на практиката.

8. Обобщено заключение и становище.

Представеният за рецензиране дисертационен труд е актуално и значимо самостоятелно научно изследване с теоретични обобщения и практически приноси. Авторът е планирал и реализирал методология на проучване, която е адекватна на описаната проблематика, а изводите са коректно представени.

На тази основа поставям категорична **положителна оценка** на дисертационния труд и предлагам на научното жури да присъди на Димитрина Любенова Проданова образователна и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.7. Администрация и управление, докторска програма „Организация и управление извън сферата на материалното производство (публична администрация)“.

Дата: 20.05.2022

Рецензент:
(проф. д-р Маргарита Богданова)